

Input Nederlandse Waddeneilanden voor de EU-strategie voor eilanden

Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog (gezamenlijk de Nederlandse Waddeneilanden) verwelkomen het verzoek om input van de Europese Commissie voor een EU-strategie voor eilanden. Het is belangrijk dat er meer aandacht komt vanuit de Europese Unie voor de unieke uitdagingen waar eilanden voor staan. Of een eiland nu in de Middellandse zee ligt of de Waddenzee. Zij delen de meer of mindere geïsoleerde ligging omringd door water. Daardoor zijn de inwoners voor veel voorzieningen afhankelijk van wat het eiland biedt.

De Nederlandse Waddeneilanden onderscheiden zich doordat het vijf levendige gemeenschappen zijn. Er wonen opgeteld 25.000 mensen. Scholen, zorg en maatschappelijke ondersteuning worden op de eilanden zelf georganiseerd.

De eilanden worden internationaal geroemd om hun rust, ruimte en natuur. De omgeving van de eilanden is deel van Unesco Werelderfgoed. Deze combinatie trekt jaarlijks maar liefst 5 miljoen bezoekers naar de Waddeneilanden en maakt deze plekken uniek.

Meer dan elders hangt op de eilanden alles met elkaar samen: zonder betaalbare woningen en goede bereikbaarheid loopt het eiland leeg, zijn er minder 'handen en hoofden' om de lokale gemeenschappen draaiende te houden en valt de basis weg onder voorzieningen voor onderwijs en zorg. Uitbreiding en groei van de economie zijn lange tijd gezien als manier om aan de toenemende druk het hoofd te bieden. Maar voor de eilanden is een structurele oplossing nodig van regelgeving op maat en toegankelijke (financiële) steun. Vernieuwing en verduurzaming zijn een integraal onderdeel van het streven naar vitale gemeenschappen. De thema's wonen, leven, ondernemen, ontwikkelen en bereikbaarheid zijn daarom nauw verbonden met duurzame energie en circulaire economie.

Belangrijkste uitdagingen en prioriteiten

De eilandgemeenten staan onder druk met grote opgaven op het gebied van wonen, voorzieningen, bereikbaarheid en waterveiligheid. Deze uitdaging is des te groter doordat het gebied aangewezen is als Werelderfgoed en grotendeels beschermd als Natura 2000-gebied. Voor de eilanden is het doel om een balans te vinden waarin leefbaarheid en bescherming van de natuur naast elkaar staan.

Leefbaarheid

De opgave voor de eilanden is het behoud van een levendige eilander gemeenschap, waarbij wonen, werken, onderwijs en zorg ook voor toekomstige generaties mogelijk blijven. Deze thema's zijn nauw met elkaar verbonden. Zonder betaalbare huizen kunnen mensen wel werken op het eiland, maar er niet wonen. Als mensen er niet hun leven kunnen opbouwen, betekent dit minder mensen om de lokale samenleving draaiende te houden en geen kinderen

voor de school. Als de school verdwijnt, wordt het eiland minder aantrekkelijk voor gezinnen. Zonder gezinnen kan de druk op zorg en informele steun toenemen. Om de leefbaarheid te behouden investeren de gemeenten in maatschappelijke voorzieningen op het eiland. Door het lage inwonertal is het per bewoner duurder om een goed sportaanbod inclusief faciliteiten in de lucht te houden dan aan de wal. Vanwege de geïsoleerde ligging zijn onze inwoners wel afhankelijk van wat er op het eiland is.

De veerdienst van en naar de Waddeneilanden vormt de levensader van de Waddeneilanden en is essentieel voor de leefbaarheid van deze gemeenschappen. Zonder een betrouwbare, betaalbare en frequente verbinding met het vasteland komen basisvoorzieningen zoals zorg, onderwijs, werkgelegenheid en bevoorrading direct onder druk te staan. De veerboot is voor eilandbewoners geen luxe, maar een primaire levensbehoefte: het is hun verbinding met de rest van Nederland. Daarnaast is de veerdienst van groot belang voor de lokale economie, die sterk afhankelijk is van toerisme en de aanvoer van goederen. Wanneer de bereikbaarheid verslechtert, heeft dat direct negatieve gevolgen voor zowel inwoners als ondernemers.

Duurzaamheid

Duurzame energie past goed bij de Waddeneilanden met veel zonuren, wind en zeewater. Het is een overzichtelijk, afgebakend gebied met een samenleving in het klein. Dit biedt aan innovatieve partijen een unieke kans om processen, systemen en projecten op kleine schaal te testen en toe te passen. Bovendien geeft het eilander bedrijven de kans om bij de koplopers in ontwikkelingen te horen. Het aantrekken van startups, proeftuinen en kennisinstellingen maakt de eilanden minder afhankelijk van toerisme en verhoogt de aantrekkelijkheid van de eilanden voor jongeren. De ligging in een gebied van wereldklasse past perfect bij een hoge standaard ten aanzien van duurzaamheid. Tegelijkertijd brengt de ligging in Natura 2000-gebied en aan het Unesco Werelderfgoed beperkingen en uitdagingen met zich mee. Dit maakt de energietransitie op de Waddeneilanden een grotere uitdaging dan voor regio's aan de vaste wal.

Specifiek voor de veerverbinding wordt ingezet op elektrisch varen. Omdat er voor ons geen alternatief vervoer bestaat, moet de verbinding betrouwbaar, betaalbaar en toekomstbestendig zijn. Dit vraagt meer aandacht voor havenproblematiek (kosten van onderhoud), opgaven op netcongestie en opslag van energie, en het waarborgen van de bereikbaarheid van de eilanden.

Klimaatbestendige Waddeneilanden

Nederland staat voor ingrijpende keuzes op het gebied van waterbeheer als gevolg van de toenemende effecten van klimaatverandering, waaronder droogte, extreme neerslag, verzilting, hitte, bodemdaling en zeespiegelstijging. Voortbouwend op de Nederlandse eeuwenlange waterstaatkundige traditie worden maatregelen getroffen om het land veilig, leefbaar en economisch vitaal te houden.

Het waterbeheer is van groot belang voor waterveiligheid, de beschikbaarheid van zoetwater en drinkwater, natuur en ecologische waterkwaliteit, en de bevaarbaarheid voor beroeps- en recreatievaart. Dit vraagt in de komende jaren om extra aandacht, capaciteit, keuzes en financiële middelen.

Verwachtingen en voorgestelde maatregelen

Ten eerste draagt de EU-strategie voor eilanden bij aan aandacht en bewustwording voor de unieke situatie van de eilanden. Deze aandacht is belangrijk om het evenwicht op de Waddeneilanden tussen natuur, leefbaarheid en economie in stand te houden.

Ten tweede, een voorgestelde maatregel is dat beleidsmaatregelen getoetst worden op de uitwerking voor de eilanden, omdat eilandgemeenschappen onvergelijkbaar zijn met gemeenschappen aan de wal. Het kan gaan om beleid op het gebied van bereikbaarheid, waterveiligheid, energie en economie. Enkele voorbeelden die nationaal spelen voor de Waddeneilanden:

- Grote zorgen over plannen om de landelijk vast te stellen normen voor dijkhoogtes te verlagen. Voor het vaste land zijn er veel meer vluchtmogelijkheden bij een overstroming. Dat pakt anders uit op de Waddeneilanden. Eilanders hebben veel minder dan mensen op de vaste wal de mogelijkheid om te schuilen en evacuatie tijdens een storm is vrijwel onmogelijk. Vanwege de eilandspecifieke situatie dient daarom te worden afgeweken van de landelijke berekeningswijze van de veiligheidsnorm.
- Er zijn afwijkende regels voor onderwijs nodig vanwege de kleinschaligheid van het onderwijs op de Waddeneilanden.
- De Waddeneilanden behoeven aanvullende financiering voor de zorg, omdat de zorgkosten in deze kleine, geïsoleerde gemeenschappen door de kleinschaligheid hoger zijn dan aan de wal. Dat geldt voor de huisarts, tandarts of fysiotherapie.

Ten derde laten de hierboven geschetste opgaven zien dat er duurzame aanvullende steun nodig is om onze kleine, geïsoleerde gemeenschappen toekomstbestendig te maken. Belangrijke voorwaarde hierbij is dat de steun tijdig en toegankelijk is, en dat de administratieve lasten om aanspraak te maken op steun beperkt zijn vanwege de kleine omvang van eilandgemeenschappen.

Ten vierde kan kennisdeling tussen eilanden binnen de EU helpen om oplossingen te delen om zo gezamenlijk de leefbaarheid te vergroten. Het kan bijvoorbeeld gaan om *best practices* en verschillen in hoe lidstaten in hun beleid rekening houden met eilanden. Daarnaast kan de EU-strategie bijdragen aan innovatieve projecten die een relatie hebben met de eilanden en onderlinge kennisdeling. Voorbeelden zijn de *Island Schools* binnen het Erasmus+ programma (iSHRINK) of Interreg-subsidies voor verduurzaming.

Jongeren en het recht om te blijven

Op de Waddeneilanden is er sprake van sterke vergrijzing en daalt het aantal jongeren. Deze ontwikkeling is sterker dan het gemiddelde in Nederland en vraagt om actie.

De grootste uitdaging om jongeren te houden en te trekken is betaalbare woonruimte op het eiland. Er is een tekort aan woningen en dit gaat met hoge prijzen gepaard. Daarnaast zijn er passende mogelijkheden nodig voor een opleiding en een goede baan op het eiland. Ook aantrekkelijke voorzieningen voor jongeren zoals sportverenigingen, een zwembad en uitgaansgelegenheden zijn belangrijk. Dit draagt eraan bij dat eilander jongeren graag op het eiland blijven, wat weer een actieve bijdrage levert aan de brede welvaart op de eilanden.

Er wordt noodzaak gevoeld om de economie en het onderwijs te verstevigen en te verbreden.

Juist dit blijkt voor eilanden, die afhankelijk zijn van een bootverbinding, in een kwetsbaar gebied liggen en een beperkte schaalgrootte hebben, een veel grotere uitdaging dan aan de vaste wal.

Recent onderzoek van Planbureau Fryslân laat zien dat samen oud worden op de Waddeneilanden een resultaat is van een samenhangend systeem. Als een schakel wegvalt, is het systeem kwetsbaar. Sociale cohesie biedt veel informele steun, maar het systeem staat onder druk door overbelasting van mantelzorgers en vrijwilligers, en het vertrek van jongeren van het eiland.

Afsluiting

Wij zijn graag bereid om deze input toe te lichten en zien uit naar het vervolg.

Hartelijke groet, namens Gemeenschappelijke Regeling de Waddeneilanden,

Michiel Schrier
Burgemeester Vlieland

Contact

Douwe Meindertsma

Email: d.meindertsma@dewaddeneilanden.nl

Telefoon: (0517) 740 000